

Borba za građanska prava u SAD-u od 1954. do 1968.

Šumiga, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:180030>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-02**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Sveučilišni prijediplomski studij

Povijest

Domagoj Šumiga

**Borba za građanska prava u SAD-u od 1954. do
1968.**

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Sveučilišni prijediplomski studij
Povijest

Borba za građanska prava u SAD-u od 1954. do 1968.

Završni rad

Student/ica:
Domagoj Šumiga

Mentor/ica:
doc. dr. sc. Branko Kasalo

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Domagoj Šumiga**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Borba za građanska prava u SAD-u od 1954. do 1968.** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 3. listopada 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Afroamerikanci do početka pokreta za građanska prava	5
3. Početci pokreta za građanska prava	7
4. Pokret za vrijeme Kennedyja i Johnsona	12
5. Konačan (ne)uspjeh pokreta.....	18
6. Posljedice i utjecaj pokreta	20
7. Zaključak	22
8. Sažetak.....	23
9. Summary	24
10. Popis literature.....	25

1. Uvod

Pokret za građanska prava u SAD-u odvijao se tijekom 50-ih i 60-ih godina prošloga stoljeća i ostavio je nemali trag u američkoj povijesti. Zbog financijskog i društvenog blagostanja te ubrzanog gospodarskog rasta, 50-e godine često se nazivaju „mirnim pedesetim“, koje karakterizira pojačana urbanizacija, a pojam privatnog vlasništva postajao je sve češći u srednjim slojevima američkog društva. No, „mirne pedesete“ ne opravdavaju u potpunosti svoj naziv, jer je SAD u to vrijeme bio poprište različitih građanskih prosvjeda i demonstracija.

U američkim gradovima obnovljena je borba protiv segregacije, a mladež je razvila i posebnu supkulturu koja je podržavala tu borbu čiji je simbol bilo socijalno buntovništvo, a među poznatijim predstavnicima tog buntovništva bili su glumci Marlon Brando i James Dean te glazbenik Elvis Presley.¹ Borba za građanska prava imala je velik utjecaj na unutrašnju te vanjsku politiku SAD-a i stvorila je određene tenzije između američkih i svjetskih čelnika, jer su se Sjedinjene Američke Države predstavljale kao država slobodnih i jednakih građana, iako je stvarnost bila bitno drugačija.

Cilj ovoga rada jest objasniti pozadinu pokreta za građanska prava te sam pokret i ključne događaje i osobe koje su ga oblikovale. Rad će se fokusirati najviše na period od 1954. do 1968. tijekom kojega je pokret za građanska prava imao najveći zamah. Najprije će ukratko biti objašnjena povijest Afroamerikanaca u SAD-u do početka pokreta za građanska prava. Zatim naglasak prelazi na početke samog pokreta za građanska prava te postepeno ukidanje segregacije, a nakon toga bit će opisan pokret za vrijeme dvojice američkih predsjednika, Johna F. Kennedyja i njegovog nasljednika Lyndona B. Johnsona te kakav je učinak pokret imao na njihove mandate. Nakon toga će biti pojašnjeni (ne)uspjesi pokreta za građanska prava i u konačnici njegove posljedice i utjecaj na društvo SAD-a.

Temeljna literatura za pisanje ovog rada je „The Civil Rights Movement“ Charlesa Pattersona, koja kronološki opisuje najvažnije događaje i osobe pokreta za građanska prava od bojkota Rose Parks sve do ubojstva ključnih vođa Crnih pantera (eng. Black Panthers). Literatura također daje mnoštvo primjera koji daju uvid u to kako se borba za građanska prava odvijala.

---

¹ E. Cravetto, 2008b., str. 223.

2. Afroamerikanci do početka pokreta za građanska prava

Afrikanci su kao robovi na američki kontinent stigli početkom 17. st., nakon čega će sljedećih 250 godina ropstvo dominirati američkim društvom.² Ono je u SAD-u doživjelo svoj vrhunac tijekom 18. i 19. st. kada je znatno porasla potražnja za robovima zbog proizvodnje pamuka na američkom Jugu. Od ukupnog broja afroameričkih robova u SAD-u, većina ih je bila upravo na Jugu. Tijekom prve polovice 19. st. na prostoru američkog Juga uloženo je mnogo financijskih sredstava u plantažna gospodarstva i ropstvo, pa stoga ne čudi da su to jedni od glavnih razloga zašto južne savezne države nisu htjele olako zamijeniti svoje ustaljeno gospodarstvo za ono industrijsko kakvo je postojalo u državama na Sjeveru. Iza ropstva su najčešće postojala vjerska opravdanja koja su na tu pojavu gledala ne kao na neizbježno zlo, već kao na blagoslov i za bijelce, ali i za crnce.³ Također, na Jugu su ručni rad i poljoprivredni poslovi gledani kao poslovi za robove, ponajprije za afroameričke i oni bi obavljanjem tih poslova bili izjednačeni s bijelcima, što je sve bilo samo opravdanje za opstanak robovlasničkog društva. Ropstvo je u to vrijeme postojalo i na Sjeveru, ali ipak u blažoj mjeri, jer je tamo bilo moguće posjedovati robove, ali ih se nije moglo prodavati ni kupovati niti ih se moglo dovoditi u javnost.

Često se znalo događati da su crnci smatrani onima koji čine najviše zločina poput pljački i provala, pa su sami crnci često morali platiti neku vrstu obveznice prije ulaska u jednu saveznu državu. Primjerice, u Ohiju i Indiani postojao je zakon prema kojemu su Afroamerikanci morali platiti obveznicu od 500 američkih dolara kao garanciju dobrog ponašanja, prije nego što su mogli ući u državu.⁴ O tome koliko je ropstvo bilo izraženo u SAD-u svjedoči i postojanje Mason-Dixon linije, koja je dijelila 11 slobodnih i 11 robovlasničkih američkih država na početku 19. st.⁵ Kako je prva polovica 19. stoljeća sve više odmicala tako su politička i gospodarska neslaganja između američkog Sjevera i Juga sve više rasla. Ta su neslaganja kulminirala 1861. kada je započeo Američki građanski rat. Iako je vojska Juga bila brojnija, zbog kvalitetnije logistike i opreme, vojska Sjevera odnijela je pobjedu u ratu 1865. Za vrijeme rata američki predsjednik

---

² L. R. Wade, 1991., str. 6.

³ P. Johnson, 1997., str. 211.

⁴ P. Johnson, 1997., str. 214.

⁵ Liniju su sredinom 18. st. stvorili britanski astronomi Charles Mason i Jeremiah Dixon kako bi riješili spor između slobodne države Pennsylvanije i robovlasničke države Maryland

Abraham Lincoln je 22. rujna 1862. objavio proglas o emancipaciji crnih robova te je proglas službeno počeo vrijediti od 1. siječnja 1863., a izazvao je ogromno nezadovoljstvo na Jugu.⁶ Predsjednik Lincoln bio je veliki protivnik ropstva, o čemu i svjedoči gore spomenut proglas, ali je zbog toga stekao velik broj neprijatelja što je 1865. godine rezultiralo i atentatom na njega nakon kojega je preminuo.⁷ Lincolna je naslijedio Andrew Johnson koji je 1865. u potpunosti ukinuo ropstvo. Nakon Lincolnovog proglašenja, pristaše ropstva i rasizma počele su stvarati organizacije koje su promovirale njihovu rasnu ideologiju, a najnotornija takva organizacija je Ku Klux Klan (skraćeno KKK) koji je 1865. osnovao Nathan B. Forest. Američki Vrhovni sud je 1896. donio odluku prema kojoj u javnosti moraju postojati odvojene institucije i objekti za bijelce i crnce (npr. škole, toaleti, ugostiteljski objekti, hoteli i sl.) kako ne bi bilo nesporazuma, pa je na temelju nje nastala fraza „odvojeni, ali jednaki“ koja je bila temelj gotovo svim kasnijim segregacijskim zakonima.⁸

Zbog toga što američki Jug nije imao gotovo ništa za ponuditi sada slobodnim Afroamerikancima koji su htjeli poboljšati svoj životni standard, tijekom 1890-ih započela je velika migracija američkih crnaca s Juga na Sjever, a najpopularnije destinacije za migraciju bili su veliki gradovi američkog Sjevera poput New Yorka, Philadelphije, Bostona, Chicaga, Detroita, Clevelanda itd.⁹ Prvi svjetski rat također je donio velike migracijske promjene na američkom teritoriju, pa je tako oko 6 milijuna američkih crnaca migriralo s Juga na Sjever u razdoblju od 1916. do 1960-ih. Nakon Prvog svjetskog rata, mnogi crnci došli su na Sjever u potrazi za poslom i boljim životom, a to je ujedno i prvi put u povijesti da je Sjever u velikom broju trebao američke crnce kao radno sposobnu snagu. Crnci su živjeli raštrkani po kvartovima velikih gradova te su često bili žrtve rasne diskriminacije i nasilja, o čemu svjedoči pobuna u Chicagu iz 1919. u kojoj su se sukobili skupine bijelaca i crnaca na suprotnim stranama pri čemu su ubijena tri crnca i petnaest bijelaca.¹⁰ Unatoč tome, pobune bijelaca protiv afroameričkog stanovništva nakon 1919. bile su sve rjeđe jer su crnci stvorili vlastiti životne prostore u gradovima čime je jasno utvrđena granica između bjelačkih i crnačkih kvartova. Jedan od najpoznatijih crnačkih kvartova u Sjedinjenim Američkim Državama je Harlem u New

---

⁶ E. Cravetto, 2008a., str. 670.

⁷ E. Cravetto, 2008a., str. 666.

⁸ L. Bjornlund, 2013., str. 20.

⁹ P. Johnson, 1997., str 436.

¹⁰ P. Johnson, 1997., str 437.

Yorku. Harlem je bio respektabilan kvart s mnoštvom restorana, dućana, kazališta i kuća ukrašenih kamenom koje su bile namijenjene bijelcima.¹¹ No, bjelačkom stanovništvu kvart se nije činio privlačnim, zbog čega se krajem 19. st. i početkom 20. st. tamo doselio velik broj Afroamerikanaca. Bijelcima se to nije sviđjelo, pa su protestirali i zahtijevali da se crnce iz Harlema izbaci u ruralna područja, a na nekim mjestima oko Harlema su čak podignute ograde kao svojevrsna zaštita bjelačkog od crnačkog stanovništva.¹² 1920-ih oko 118 tisuća bijelaca napustilo je Harlem i istovremeno se doselilo oko 87 tisuća crnaca kojima je taj kvart ubrzo postao dom. Posljedično, broj Afroamerikanaca u New Yorku rastao je iz godine u godinu.

Završetkom Drugog svjetskog rata, za razliku od većine država svijeta, Sjedinjene Američke Države doživjele su gospodarski procvat i omogućile svojem stanovništvu svjetlu budućnost. Afroamerikanci polako postaju inkorporirani u američko društvo, iako će morati prevaliti velik i težak put do konačnog uklapanja među bijelce, a najveće uspjehe ostvarit će upravo za vrijeme pokreta za građanska prava u razdoblju od 1954. do 1968.

3. Početci pokreta za građanska prava

Kao što je navedeno u uvodu, razdoblje 50-ih godina prošloga stoljeća u SAD-u je poznato kao mirno razdoblje koje uglavnom karakteriziraju naglašen društveni konsenzus, osjećaj nacionalnog ponosa i rapidan gospodarski rast.¹³ Amerikanci podrijetlom iz zemalja Južne ili Istočne Europe postaju punopravni američki građani, dok će Afroamerikanci tijekom 50-ih i 60-ih godini voditi borbe za dobivanje svih građanskih prava poput ostalih bjelačkih sugrađana.

Nezadovoljstvo afroameričkog, ali i bjelačkog stanovništva bilo je posebno istaknuto na američkom Jugu, gdje su Afroamerikanci prvenstveno zahtijevali bolje uvjete obrazovanja i pravo glasa. U prvoj polovici 20. stoljeća postojao je minoran broj Afroamerikanaca koji su uspjeli izvesti nešto što je tada za Afroamerikance bilo gotovo nezamislivo. Tako je na Uskrs 1939. afroamerička pjevačica Marian Anderson održala

---

¹¹ P. Johnson, 1997., str 437.

¹² P. Johnson, 1997., str. 438.

¹³ E. Cravetto, 2008b., str. 222.

vanjski koncert u Washingtonu, iako je koncert trebao biti održan u dvorani, ali ta dvorana nije bila namijenjena crncima. Anderson je uspjela nastupiti uz potporu svojih kolega i poznatih autora i političara među kojima je bila i Eleanor Roosevelt.¹⁴ Nadalje, treba spomenuti afroameričkog igrača bejzbola Jackieja Robinsona koji se 1949. unatoč rasističkim uvredama i ispadima dokazao kao najbolji igrač svoje lige.¹⁵

Najstarija organizacija za ljudska prava u Sjedinjenim Američkim Državama je Nacionalna udruga za promicanje prava obojenih (eng. National Association for the Advancement of Colored People, NAACP) osnovana 12. veljače 1909. kada bi bivši predsjednik Lincoln imao stotinu godina.¹⁶ Jedan od osnivača NAACP-a, Afroamerikanac W. E. B. Dubois bio je kritičan prema rasnoj diskriminaciji i ujedno je bio i prvi afroamerički doktor znanosti.¹⁷ Članovi organizacije zavjetovali su se ukinuti rasnu diskriminaciju i segregaciju u svim sferama američkog života zakonitim i nenasilnim putem. Tako je npr. NAACP 1915. godine uspio bojkotirati prikazivanje filma „Rođenje nacije“ u kojemu su Afroamerikanci uvredljivo portretirani. Tijekom 1930-ih, jedan od istaknutih članova NAACP-a, Charles Houston stvorio je vlastitu strategiju u borbi protiv segregacije u obrazovnom sustavu. Plan mu je bio postepeno se boriti protiv segregacije u obrazovanju tako što bi najprije krenuo od sveučilišta i visokih škola i zatim do osnovnih škola. Prema zakonu svaka je američka savezna država trebala osigurati jednako obrazovanje za sve svoje građane na fakultetskoj, srednjoškolskoj i osnovnoškolskoj razini, ali u praksi to nije bio slučaj. O tome svjedoči primjer sedmogodišnje Linde Brown iz Kansasa, koja je bila primorana svakodnevno busom putovati na drugi kraj grada u školu za Afroamerikance iako je u blizini njene kuće postojala škola, ali samo za bijelce.¹⁸ Početkom 19. st. u američkom društvu pojavio se termin Jim Crow, koji se u početku odnosio na inferiornog Afroamerikanca, da bi se krajem 19. st. značenje termina proširilo kada se javljaju tzv. Jim Crow zakoni koji su bili segregacijski zakoni čiji je temeljni zadatak bio crnce držati na dnu društvene ljestvice.¹⁹

---

¹⁴ C. Paterson, 1995., str. 5.

¹⁵ C. Paterson, 1995., str. 7.

¹⁶ C. Patterson, 1995., str. 9.

¹⁷ L. R. Wade, 1991., str. 8.

¹⁸ C. Patterson, 1995., str. 15.

¹⁹ L. Bjornlund, 2013., str. 19.

Dva su ključna događaja obilježila početak borbe za građanska prava. Prvi događaj zbio se u proljeće 1954. godine kada je američki Vrhovni sud osudio segregaciju u školama jer ona ima poražavajući učinak na crnačku djecu te je činila da se ona osjećaju inferiorno i manje vrijedno u odnosu na bjelačku djecu. Stoga je donesen zakon o ukidanju segregacije u školama te je ujedno donesen i zaključak da segregacijskoj krilatici „odvojeni, ali jednaki“ nije mjesto u američkim školama. Drugi ključan događaj koji je označio stvaran početak borbe za građanska prava bila je demonstracija u Montgomeryju u Alabami u prosincu 1955. kada je Afroamerikanka Rosa Parks odbila svoje mjesto u autobusu ustupiti bijelcu, iako su po zakonu crnci morali mjesta u prednjem dijelu busa prepustiti bijelcima.²⁰ Nakon njenog uhićenja, ostali Afroamerikanci u Montgomeryju odlučili su ne koristiti javni prijevoz sve dok ih se ne počne tretirati jednako kao i bijelce.²¹ Tako je započeo bojkot autobusa koji je trajao 381 dan i tijekom kojega je 17 i pol tisuća Afroamerikanaca odbilo koristiti autobus kao javni prijevoz.²² Rasna segregacija na Jugu u javnom prijevozu bila je naročito izražena, čak do te mjere da su crnci nakon što bi kupili autobusnu kartu morali izaći iz autobusa i ponovno ući na stražnji ulaz jer nisu smjeli proći prednjim dijelom busa gdje su bili bijelci. Također, ako na prednjem dijelu busa nije bilo mjesta za bijelce crnci su se morali ustati u stražnjem dijelu i ustupiti im mjesto, upravo ono što je Rosa Parks odbila učiniti. Članovi NAACP-a u Montgomeryju predložili su zakon prema kojemu bi u autobusima crnci sjedili odostraga prema naprijed, a bijelci od naprijed prema straga čime bi sva mjesta u busu bila popunjena bez problema. Ovakav zakon postojao je u nekim gradovima u Alabami, ali gradske vlasti u Montgomeryju odbile su ga uvesti.²³ Vijest o bojkotu Rose Parks brzo se proširila po ostalim američkim državama jer je Parks bila aktivan član lokalnog NAACP-a i crkvene zajednice.

Nedugo nakon toga afroamerički vođe osnovali su Montgomery Improvement Association (skraćeno MIA), čiji je predsjednik ubrzo postao mladi baptistički svećenik Martin Luther King Jr. koji će ostaviti najviše traga u borbi za građanska prava. U baptističkoj crkvi u Montgomeryju održan je sastanak MIA-e u kojoj je King Jr. održao govor, rekavši kako su Afroamerikanci „umorni... umorni od toga da su odvajani i ponižavani; umorni od udaraca opresije (...) jedno od najvećih prava demokracije je

---

²⁰ C. Patterson, 1995., str. 17.

²¹ L. R. Wade, 1991., str 15.

²² L. R. Wade, 1991., str. 17.

²³ D. J. Garrow, 1986., str 15.

pravo na protest za ono što je ispravno (...) povjesničari će zastati i reći bili su to veliki ljudi, crnci, koji su dali novo značenje i dostojanstvo civilizaciji. To je naš izazov i naša velebna odgovornost.“²⁴ King se kao student upoznao s učenjima Mahatme Gandhija i njegovim nenasilnim otporom britanskoj vlasti u Indiji.²⁵ Također, King je vjerovao kako u svakoj nenasilnoj kampanji postoje 4 osnovna koraka: prikupljanje dokaza za utvrđivanje nepravde, pregovaranje, samopročišćavanje te direktno djelovanje.²⁶

Organizacija MIA primala je donacije od bjelačkih i crnačkih simpatizera s američkog Sjevera i Juga, pa čak i s dalekih prostora poput Tokija i Singapura.²⁷ S novcem od donacija članovi MIA-e kupovali su prijevozna sredstva kojima se crnačko stanovništvo međusobno koristilo jer su Afroamerikanci odbijali koristiti javni prijevoz u znak protesta. U veljači 1956. King Jr. i ostali čelnici MIA-e te 89 vođa bojkota je uhićeno pod optužbom da su provodili nezakonite bojkote. Njihovo suđenje pripomoglo je tome da javnost izvan Juga bolje shvati načela borbe za građanska prava.

Građani SAD-a bili su impresionirani hrabrošću i odlučnošću afroameričkih prosvjednika. Nakon uhićenja, King je platio kaznu od 1000 američkih dolara te je pušten, nakon čega je držao govore diljem zemlje pritom dobivajući sve više pristaša, donacija i sredstava s kojima je organizirao daljnje prosvjede. Često se znalo događati da su financije predstavljale velik problem jer su sudski procesi i plaćanje globe za izlazak iz pritvora za popriličan broj Kingovih suradnika bili izrazito skupi.²⁸ Iako su King i njegovi suradnici često bili mete zavjera i atentata, one nisu uništile moral afroameričkih prosvjednika u borbi za građanska prava već su ih samo potakli na još rigorozniju borbu, iako su mirni bojkoti gradskih autobusa u Montgomeryju bili dokaz da se uspjeh može postići i bez nasilja. Nakon 382 dana borbe u Montgomeryju, u prosincu 1956. King Jr. kupio je autobusnu kartu i sjeo na bilo koje slobodno mjesto u busu, a jedan bijelac sjeo je pored njega čime su Afroamerikanci u Montgomeryju ostvarili svoj cilj.²⁹ Oko Božića 1956. nije bilo nikakvih prijetnji, ali nije trebalo proći dugo vremena da protivnici

---

²⁴ C. Patterson, 1995., str. 21.

²⁵ E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 50.

²⁶ E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 42.

²⁷ C. Patterson, 1995., str. 22.

²⁸ D. J. Garrow, 1986., str. 71.

²⁹ D. J. Garrow, 1986., str. 82.

pokreta za građanska prava zapucaju na neke Afroamerikance u autobusima u Montgomeryju.³⁰

Kao što je već rečeno, veliki problem bila je segregacija i rasna diskriminacija u školama, a svaka promjena koji bi članovi pokreta za građanska prava pokušali učiniti na školskom planu najčešće bi završila izjavom kako će, ako crnci počnu ići u bjelačke škole, izbiti neviđen kaos. Slučaj petnaestogodišnje Afroamerikanke Elizabeth Eckford iz Arkansasa svjedoči o bjelačkoj okrutnosti prema crncima u školama. Naime, Elizabeth se trebala naći s ostalom crnačkom djecom kako bi svi zajedno bili prebačeni u školu u Little Rocku u Arkansasu kao grupa, ali Elizabethini roditelji nisu posjedovali telefon i nisu znali za to, pa su ju samu odveli do škole. Kada je Elizabeth krenula prema vratima škole, čuvari su ju zaustavili i rekli joj da ne može proći. Pri tome su joj ostala djeca i roditelji dovikivali uvredljive riječi i govorili joj kako ju treba objesiti zbog dolaska u školu za bijelce.³¹ Mjesecima nakon incidenta Elizabeth je i dalje imala noćne more te i dalje nije bila puštena u školu kao ni ostalih osam afroameričkih učenika koji su trebali ići s njom.

Uskoro je zbog ovog događaja morao reagirati i tadašnji američki predsjednik Dwight D. Eisenhower te se odlučio sastati s guvernerom Arkansasa, Orvalom Fabousom kako bi raspravili o slučaju Elizabeth Eckford i njenih kolega koji nisu mogli pohađati istu školu kao i bijelci. Predsjednik Eisenhower smatrao je kako je Fabous dovoljno sposoban da shvati da je postavljanje zaštitara ispred škole u Little Rocku koji bi zabranili crncima da uđu protiv zakona te mu je prepustio da riješi taj problem.³² Fabous je riješio problem, ali samo na papiru. U praksi su afroamerički učenici dolazili u školu u pratnji policije i to ranije, kako ih bijelci ne bi vidjeli da ulaze u školu. Ubrzo su bjelačka djeca shvatila da su u njihovoj školi crnci zbog čega ih je ravnatelj škole odlučio poslati kući radi njihove sigurnosti. Odlučeno je da ta afroamerička djeca neće kročiti u školu sve dok predsjednik Eisenhower sam ne zajamči njihovu sigurnost i da jamstva kako im se ništa neće dogoditi. Eisenhower se odlučio na rigorozan potez te je poslao Nacionalnu gardu Arkansasa da zaštiti afroameričku djecu u školi. Ubrzo je vojska ipak napustila školu, a bjelačka djeca krenula su bacati stvari i dovikivati uvrede svojim afroameričkim kolegama.

---

³⁰ D. J. Garrow, 1986., str. 83.

³¹ C. Patterson, 1995., str. 28.

³² C. Patterson, 1995., str. 28.

Na kraju, u svibnju 1958. Ernest Green bio je jedini od devetero crnaca koji je uspješno maturirao u toj školi, a upravo će ovakve uporne i odlučne akcije Afroamerikanca imati presudnu ulogu u daljnjoj borbi za građanska prava.³³ Little Rock u Arkansasu bio je poprište velikih sukoba bijelaca i crnaca po pitanju segregacije u školama, a ono što se tamo događalo dalo je naznaku da su suprotstavljanje segregaciji i zakonima koji ju jačaju siguran put do napretka.

4. Pokret za vrijeme Kennedyja i Johnsona

Borbe za građanska prava i demonstracije koje su se odvijale u Little Rocku odjeknule su cijelim američkim Jugom te su stvorile novu, još odlučniju generaciju Afroamerikanaca.³⁴ NAACP se širio diljem SAD-a, a mnogi crnci pridružili su se organizaciji kako bi se borili za građanska prava. Bojkoti javnog prijevoza koji su se događali na američkom Jugu također su stvorili novi oblik otpora protiv segregacije i rasizma koji će doći do izražaja tijekom 1960-ih.

Početak 1960. godine obilježen je nešto drugačijim demonstracijama koje su nastale nakon što četvorica afroameričkih studenata nisu bila poslužena u fakultetskom kafiću u Sjevernoj Karolini.³⁵ Nakon toga su studenti fakulteta na Sjeveru, u znak potpore kolegama, protestirali, a uskoro su se ovakvi protesti proširili po ostalim američkim savezним državama. Za razliku od prosvjeda u Montgomeryju i Little Rocku, prosvjedi koji su počeli u Sjevernoj Karolini poprimili su značaj od nacionalne važnosti. Jedan od najdužih i najuspješnijih prosvjeda dogodio se u Nashvillu u Tennesseeju, koji je predvodio Afroamerikanac James Lawson zajedno sa studentima.³⁶

Povjesničari koji su proučavali pokret za građanska prava, smatraju kako su ovi prosvjedi crnačke mladeži ključan trenutak u povijesti pokreta za građanska prava, a ne bojkot autobusa u Montgomeryju te kažu kako su ti bojkoti bili samo reakcija na diskriminaciju, dok su djelovanja afroameričkih studenata ozbiljan čin.³⁷ U travnju 1960. godine, oko Uskrsa organizirani su prosvjedi na jednom sveučilištu u Sjevernoj Karolini

---

³³ C. Patterson, 1995., str. 31.

³⁴ C. Patterson, 1995., str. 33.

³⁵ P. Finkelman, P. Wallenstein, 2001., str. 69.

³⁶ C. Patterson, 1995., str. 34.

³⁷ C. Patterson, 1995., str. 37.

na kojemu se očekivalo stotinjak afroameričkih studenata. No, pojavilo se njih čak 300 među kojima je bilo i bjelačkih studenata iz sjevernih država.³⁸ Studenti su naravno imali potporu NAACP-a, ali nisu htjeli biti podložni toj organizaciji nego su htjeli osnovati vlastitu organizaciju u kojoj bi studenti, tj. mladež imala glavnu riječ. Odlučni u svojoj ideji da imaju vlastitu organizaciju s vlastitim načelima borbe za građanska prava, studenti su uz pomoć starijih i iskusnijih članova NAACP-a osnovali Student Nonviolent Coordinating Committee (skraćeno SNCC). Do listopada 1960. organizirano je više prosvjeda u 112 južnih gradova.³⁹ U tom trenutku, uloga studenata i mladih u borbi za građanska prava bila je ključna za nastavak i uspjeh borbe, ne samo u Nashvillu, nego i na prostoru cijelog američkog Juga. U ranim 60-im SNCC, NAACP i CORE (Congress of Racial Equality) bile su temeljne organizacije za borbu protiv segregacije na koje su se borci za građanska prava masovno oslanjali, a velik dio borbe svodio se na organiziranje i pripremanje terena za akcije poput prosvjeda i marševa.⁴⁰ CORE je 1942. osnovala grupa Afroamerikanaca koji su kao i King Jr. i Lawson bili inspirirani Gandhijevim nenasilnim uspjehom.⁴¹

Glavni kandidati na predsjedničkim izborima 1960. bili su demokrat John F. Kennedy i republikanac Richard Nixon. Mnogi Afroamerikanci sumnjali su u Kennedyja zbog njegovog bliskog odnosa s guvernerom Alabame Johnom Pattersonom i njegovom segregacijskom politikom. Kennedy je bio prvi predsjednički kandidat SAD-a koji je upotrijebio izrazito personaliziranu političku kampanju te je koristio televiziju kao sredstvo političke promidžbe.⁴² U listopadu 1960. Martin Luther King Jr. pridružio se prosvjednicima u Atlanti tijekom jedne demonstracije u restoranu nakon koje su neki prosvjednici, među kojima je bio i King, uhićeni. Prosvjednici su ubrzo pušteni na slobodu, ali ne i King koji je bio osuđen na četiri mjeseca teškog rada u jednom zloglasnom zatvoru, ali njegovu je kaznu dao ukinuti John F. Kennedy na nagovor brata Roberta, glavnog menadžera njegove kampanje.⁴³ John Kennedy je kontaktirao Kingovu ženu Corettu i poručio joj da će uz pomoć svog brata Roberta izbaviti njenog muža iz zatvora. Slijedeći dan, King je pušten iz pritvora, nakon čega su Kennedyjevi pristaše

---

³⁸ C. Patterson, 1995., str. 37.

³⁹ C. Patterson, 1995., str. 39.

⁴⁰ P. Finkelman, P. Wallenstein, 2001., str. 69.

⁴¹ L. R. Wade, 1991., str. 12.

⁴² E. Cravetto, 2008., str. 226.

⁴³ E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 57.

isprintali dva milijuna letaka koji su bili ispunjeni pričom o Kennedyjevom pozivu Kingovoj ženi te su ih zatim podijelili afroameričkim crkvama i sveučilištima diljem zemlje. Predsjednički izbori 1960. bili su jedni od najnapetijih izbora u američkoj povijesti na kojima je Kennedy izborio pobjedu nad Nixonom tako što je imao nešto manje od jedan posto više glasova te je tako postao najmlađi predsjednik SAD–a. Uloga Afroamerikanaca u Kennedyjevoj pobjedi je neosporna s obzirom na to da ga je podupiralo dvije trećine Afroamerikanaca koji su se nadali uspješnoj suradnji s novim mladim predsjednikom koji je istaknuo kako je vlast dana novoj generaciji Amerikanaca.⁴⁴

Početak Kennedyjevog mandata obilježen je atentatima i napadima na osobe koje su vršile otpor segregaciji na javnim mjestima i u javnom prijevozu u južnim državama.⁴⁵ Kennedy je na početku mandata bio okupiran krizama u Laosu, Kubi, Berlinu i Vijetnamu te afroamerička borba za prava još nije stigla na njegov dnevni red.⁴⁶ Na početku 1961., borba za građanska prava postala je masovna i vodila ju je široka lepeza ljudi s oprečnim pristupima. Prvi velik izazov Kennedyjeve administracije dogodio se u ljeto 1961. godine kada su članovi CORE-a krenuli na tzv. slobodne vožnje američkim Jugom.⁴⁷ Tijekom te vožnje bijelci su koristili javne objekte namijenjene crncima i obrnuto. Kao i ostale organizacije koje su se zalagale za građanska prava, i CORE je računao na medije koji će zabilježiti njihovo djelovanje te to prikazati javnosti. Računali su i na to da će njihova vožnja američkim Jugom biti na naslovnici ne samo američkih, već i svjetskih novina što bi natjeralo državni vrh da hitno nešto poduzme.⁴⁸

Vožnja je započela 4. svibnja 1961. u Washingtonu i trebala je trajati dva tjedna kroz američki Jug da bi u konačnici završila 17. svibnja u New Orleansu. Datum 17. svibnja bio je od presudne važnosti za članove pokreta za građanska prava jer je na taj dan 1954. Vrhovni sud donio odluku o ukidanju segregacije u školama. Sudionici ove vožnje bili su svjesni u što se u puštaju i bili su spremni na suočavanje s rasizmom i diskriminacijom, ali i činjenicom da se možda neće vratiti kući.⁴⁹ Segregacija u gradu Birminghamu u Alabami bila je možda jača nego u bilo kojem drugom gradu u cijeloj

---

⁴⁴ C. Patterson, 1995., str. 39.

⁴⁵ E. Cravetto, 2008., str. 229.

⁴⁶ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 29.

⁴⁷ C. Patterson, 1995., str. 40.

⁴⁸ C. Patterson, 1995., str. 40.

⁴⁹ C. Patterson, 1995., str. 41.

državi.⁵⁰ Stoga ne čudi da je vozače u Birminghamu dočekala ljutita masa, jer policije nije bilo nigdje zato što je policijski zapovjednik odlučio dati ljudima priliku da se obračunaju s vozačima, nakon čega je jedan vozač ostao doživotno paraliziran. Vijest o nasilju nad vozačima, koji su bili predstavnici pokreta za građanska prava dospjela je na međunarodne i nacionalne naslovnice. Kennedyjeva administracija izrazila je zabrinutost, jer bi ovo nasilje moglo prikazati Sjedinjene Američke Države u lošem svjetlu, pogotovo u državama Latinske Amerike, Afrike i Azije čiju je potporu SAD trebao u hladnoratovskim tenzijama sa Sovjetskim Savezom. Nakon brutalne interakcije s protivnicima, vozači su odustali od vožnje do cilja te su do New Orleansa stigli avionom. To je izazvalo negodovanje među studentima, jer su smatrali da je taj potez unazadio napredak pokreta za građanska prava pa je tako osmero crnačkih i dvoje bjelačkih studenata odlučilo nastaviti njihovu vožnju. Kada su stigli u Birmingham s ciljem da nastave vožnju policija ih je uhitila i sljedeći dan prebacila u Tennessee.⁵¹ Nakon što su pripadnici Kennedyjevog ureda analizirali situaciju, donesena je odluka da će autobus koji će prevoziti novu grupu boraca za građanska prava, njih 21, biti pod zaštitom vladinih automobila i aviona sve do Montgomeryja.⁵²

Tijekom ljeta 1961. više od 300 pripadnika pokreta za građanska prava koji su se vozili Jugom bilo je uhićeno i poslano u zatvor.⁵³ Članovi NAACP-a i SNCC-a su, iako na istoj strani, često dolazili u sukob jer je NAACP smatrao da borbu treba voditi diplomatskim i sudskim putem, dok je SNCC htio da ona bude direktna.⁵⁴ King Jr. uhićen je 1961. prilikom marša na gradsku vijećnicu u Atlanti, a vijest o uhićenju i zlostavljanju Kinga i njegovih suradnika odjeknula je svijetom i pokazala kako su američka načela slobode i demokracije isprazna.⁵⁵ Gradske vlasti odlučile su pustiti Kinga iz pritvora i razgovarati s vođama prosvjeda pod uvjetom da članovi pokreta za građanska prava prekinu s demonstracijama. Iako su Kinga pustili iz zatvora, gradski dužnosnici nisu održali drugi dio dogovora te se nisu upustili u razgovor s prosvjednicima.⁵⁶

---

⁵⁰ E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 38.

⁵¹ C. Patterson, 1995., str. 42.

⁵² C. Patterson, 1995., str. 43.

⁵³ C. Patterson, 1995., str. 44.

⁵⁴ C. Patterson, 1995., str. 48.

⁵⁵ C. Patterson, 1995., str. 49.

⁵⁶ C. Patterson, 1995., str. 49.

Nakon mnogobrojnih prosvjeda i demonstracija King je 1963. odlučiti prihvatiti ideju marša na glavni grad SAD–a, Washington. Smatrao je kako će marš u glavnome gradu u konačnici natjerati državne vlasti da donesu zakon o građanskim pravima.⁵⁷ Nakon što su čuli za organiziranje marša, ljudi diljem SAD–a pohrlili su u glavni grad kako bi mogli dati što veću podršku Kingu. Marš je okupio između 200 i 250 tisuća ljudi i bio je toliko imponozantan da nijedan događaj u američkoj povijesti do tada nije imao toliku medijsku pokrivenost. Nakon što je odao počast onima koji su dali sve od sebe tijekom borbe za građanska prava, King je na kraju marša, 28. kolovoza 1963. održao jedan od najslavnijih govora u 20. stoljeću koji započinje riječima „Sanjam“ (“I have a dream“).⁵⁸ Jedan od najvažnijih dijelova Kingova govora jest: „Sanjam da će se jednog dana čak i država Misissippi, gdje se trpi nesnosna vrućina nepravde i opresije, pretvoriti u oazu slobode i pravde. (...) Danas sanjam! (...) Ovo je naša nada. Ovo je vjera koju ću sa sobom imati kada se budem vratio na Jug. (...) Tom vjerom ćemo moći raditi zajedno, moliti se zajedno, boriti se zajedno, ići u zatvor zajedno, biti na istoj strani u borbi za slobodu, znajući da ćemo jednog dana biti slobodni.“⁵⁹ Osim onih koji su sudjelovali u maršu, još oko 80 milijuna ljudi je putem radija ili televizije također čulo Kingov govor.

Nakon marša na Washington, Kennedy je uveo obavezno ukidanje segregacije na javnim mjestima, a King je 1964. dobio Nobelovu nagradu za mir te ga je i papa Pavao VI. primio u Vatikanu.⁶⁰ Kennedy je nastojao što prije legalizirati zakon o građanskim pravima i imao je veliku ulogu u ukidanju segregacije čime je pridobio saveznike na Jugu. Njegovi prijatelji i savjetnici su mu stoga savjetovali da bi mogao biti hladno dočekan od pobornika segregacije.⁶¹ Kada je u studenome 1963. Kennedy stigao u Dallas gdje je trebao govoriti o važnim pitanjima o građanskim pravima iznenada je ubijen. Pozadina Kennedyjevog atentata nikada nije razjašnjena, a nakon smrti ostavio je Sjedinjene Države pune nade i idealističkog zanosa u rukama svog potpredsjednika Lyndona B. Johnsona koji se zavjetovao da će nastaviti Kennedyjev program.⁶² Nakon Johnsonovog dolaska na vlast, mnogi su pobornici pokreta za građanska prava mislili kako će Johnson biti antagonistički nastrojen prema građanskim pravima s obzirom na to

---

⁵⁷ C. Patterson, 1995., str. 65.

⁵⁸ E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 40.

⁵⁹ E. Cravetto, 2008b., str. 231.

⁶⁰ E. Cravetto, 2008b., str. 231.

⁶¹ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 193.

⁶² E. Cravetto, 2008., str. 228.

da je bio iz Teksasa. Na oduševljenje Afroamerikanaca, Johnson je građanska prava postavio kao jedno od glavnih točaka svoje administracije.⁶³ Stanovnici Juga su pak mislili da Johnson samo time želi odati počast preminulom Kennedyju te da nema dovoljno snage za borbu za građanska prava i da će ubrzo napustiti svoja načela.⁶⁴ Kennedy je 1963. predložio uvođenje Zakona o građanskim pravima, da bi u konačnici Johnson 1964. donio najveći zakon o građanskim pravima u američkoj povijesti kojim je ukinuta rasna diskriminacija na javnim mjestima poput restorana, hotela, trgovina, knjižnica, parkova i kazališta.⁶⁵

Jefferson Davis je 1861. u Montgomeryju održao govor u kojemu se zakleo da će postati predsjednik Konfederativnih Država Amerike i zalagao se za daljnju legalizaciju ropstva. Sto i četiri godine kasnije, King Jr. je u tom istom Montgomeryju vodio 25 000 prosvjednika koji su prosvjedovali zbog toga što Afroamerikanci još uvijek nisu dobili puno pravo glasa. Montgomery je tako nekada bio kolijevka američke Konfederacije, da bi kasnije postao i kolijevka borbe za građanska prava.⁶⁶ Zbog velikih prosvjeda 1965., Afroamerikanci su konačno dobili pravo glasa. Do 1948. gotovo nijedan fakultet nije upisivao crnačke studente zajedno s bjelačkim, dok su do 1965. čak i Sveučilišta u Missisippiju i Alabami imali bar nekoliko afroameričkih studenata.⁶⁷ Novi predsjednik Johnson ove je promjene vidio kao novu eru američkog „velikog društva“ koje će se boriti protiv siromaštva i nejednakosti.⁶⁸ Johnson je bio svjestan i toga da se američko društvo ne može promijeniti preko noći pa je tako 1965. izjavio: „Barijere do slobode polako nestaju... ali sloboda nije dovoljna. Ne možemo reći sada ste slobodni ići gdje i kako god želite i možete pratiti koga god želite te tako ukloniti ožiljke koji su nastajali stoljećima (...) Ne tražimo samo slobodu, nego i priliku. Ne tražimo samo poštovanje, nego ljudskost; ne tražimo samo jednakost kao pravo i teoriju, nego jednakost kao činjenicu i rezultat.“⁶⁹ Za razliku od Kennedyja, Johnson nije imao ni dobar ni loš odnos s afroameričkim vođama, pa je relativno lako stupio u kontakt s Kingom i ostalim

---

⁶³ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 196.

⁶⁴ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 198.

⁶⁵ E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 55.

⁶⁶ L. R. Wade, 1991., str. 5.

⁶⁷ P. Finkelman, P. Wallenstein, 2001., str. 70.

⁶⁸ E. Cravetto, 2008b., str. 231.

⁶⁹ L. Bjornlund, 2013., str. 77.

vođama što se pokazalo itekako učinkovitim.⁷⁰ Johnson je tako Kinga Jr. primio u Bijeloj kući u studenom 1963., što je do tada bilo neviđeno s obzirom na to da predsjednici nisu izrazili želju da s afroameričkim vođama razgovaraju uživo. Vođe pokreta za građanska prava su često morali sami pronalaziti put do Bijele kuće i nisu navikli na to da im predsjednik izlazi u susret, pa je Johnsonov pristup istovremeno šokirao i oduševio afroameričke vođe.⁷¹

5. Konačan (ne)uspjeh pokreta

King je u međuvremenu nastojao popraviti i ojačati položaj Afroamerikanaca te je organizirao razne kampanje diljem SAD-a s ciljem promidžbe građanskih prava za Afroamerikance, posebno u većim gradovima sjevernih saveznih država.⁷² Iako su građanska prava za Afroamerikance ozakonjena, u stvarnosti oni i dalje nisu bili u potpunosti jednaki s bijelcima. Zbog toga su mnogi Kingovi sljedbenici počeli negativno gledati na njegov miran pristup, smatrajući kako se time neće postići ništa. S druge strane, King se pribojavao da će upotreba nasilnih metoda otjerati njihove bjelačke simpatizere i da će tako biti puno teže ostvariti rasnu jednakost.

King Jr. posljednje je godine života proveo putujući po američkim gradovima i analizirajući stanje u njima. U gradovima na Jugu su Afroamerikanci su i dalje bili žrtve rasne diskriminacije dok su u sjevernim gradovima crnci živjeli u siromašnim i prenapučenim prostorima te su bili diskriminirani po pitanjima posla i doma. King je tako u travnju 1968. stigao u Memphis u Tennesseeju kako bi podržao afroameričke radnike koje su prosvjedovali zbog neisplaćenih plaća jer nisu mogli raditi po kišnom vremenu. No, 4. travnja, prije nego što je uspio održati veliki marš u borbi protiv siromaštva u Memphisu, King je ubijen. Na vijest o njegovoj smrti Afroamerikanci su burno reagirali nakon čega su izbile nasilne pobune u 110 gradova u kojima je bilo 43 mrtvih, 3500 ranjenih i 27 000 uhićenih, a Kingov ubojica James Earl Ray uhićen je dva mjeseca kasnije u Londonu.⁷³ Veliki polet pokreta za građanska prava sada je bio narušen. Članovi pokreta za građanska prava nadu su polagali u činjenicu da su njihovi neprijatelji

---

⁷⁰ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 203.

⁷¹ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 203.

⁷² E. Des Chenes, P. Engelbert, 1999., str. 51.

⁷³ E. Cravetto, 2008b., str. 231.

mogli ubiti njihovog vođu, ali da ne mogu ubiti njihov san.⁷⁴ Kingov kraj simbolično je označavao i svojevrsan kraj pokreta za građanska prava, jer Kinga i njegov čvrst karakter nitko nije mogao zamijeniti.

U zadnjim godinama Kingovog života, pokret za građanska prava doživljavao je opadanje moći i gubljenje utjecaja u američkoj javnosti, jer je tada rat u Vijetnamu sve više i više okupirao američke vlasti i javnost, a Kingova smrt samo je to dodatno narušila. Rat u Vijetnamu je također imao negativan utjecaj na Afroamerikance, koji su neravnomjerno regrutirani i bili izloženi puno većem riziku nego njihovi bjelački suborci. King Jr. je bio žestoki protivnik rata u Vijetnamu jer je smatrao da su resursi koji su korišteni u ratu trebali biti iskorišteni za borbu protiv siromaštva i rasne nepravde. Kingovo protivljenje bilo je itekako opravdano, jer je do kraja 1968. godine za rat u Vijetnamu potrošeno 30 milijardi američkih dolara.⁷⁵

Sada u gorem položaju nego par godina prije, članovi pokreta za građanska prava okrenuli su se jednoj novoj organizaciji, Stranci crnih pantera (eng. Black Panther Party), osnovanoj 1966. Kingovi pristaše pridružili su se Crnim panterama jer su shvatili da pacifizmom i mirnim putem neće postići puni potencijal, zbog čega se okreću radikalnijim postupcima. Nastajanje te stranke prije su zastupali King i još jedna važna ličnost u borbi za građanska prava, Malcolm X. King i Malcolm X nisu pretjerano surađivali, da bi čak 1963. prilikom marša na Washington Malcolm X prekinuo odnose s Kingom jer se nije slagao s njegovim pacifizmom. Naime, Malcolm X bio je teoretičar „crne moći“ (eng. Black power), koju je karakteriziralo često korištenje oružja u samoobrani u ime ljudskih prava, koja su bila iznad građanskih te je bio zagovornik radikalnog separatizma, kojemu se King oštro protivio zbog čega su i prekinuli suradnju.⁷⁶

Neki članovi Crnih pantera kandidirali su se 1968. za članstvo u Stranci mira i slobode (eng. Peace and Freedom Party).⁷⁷ Jedna od glavnih zadaća Crnih pantera bila je zaštita Afroamerikanaca od policijske brutalnosti i organizacija je ubrzo postala poznata po svojim često nasilnim akcijama, pogotovo protiv policije.⁷⁸ Tako je 1964. izbila

---

⁷⁴ C. Patterson, 1995., str. 117.

⁷⁵ E. Cravetto, 2008b., str. 237.

⁷⁶ E. Cravetto, 2008b., str. 232.

⁷⁷ C. Patterson, 1995., str. 119.

⁷⁸ L. Bjornlund, 2013., str. 66.

pobuna u Harlemu jer je policijski službenik ubio 15-godišnjeg afroameričkog dječaka te pobuna u Los Angelesu 1965. zbog uhićenja jednog afroameričkog vozača.⁷⁹ Članovi Crnih pantera upečatljivo su se oblačili, noseći crne kožne jakne i beretke, plave košulje te oružja na ulicama što je bio šok za bjelačke Amerikance.⁸⁰ Zbog nošenja oružja, tijekom 1967. Crne pantere uzrokovale su neredu u 150 američkih gradova koji su ostavili velik broj ranjenih, ubijenih i uhićenih, a uzrokovana je i velika materijalna šteta. No, FBI je nad Crnim panterama vršio nasilje i prikazivao ih kao slabu organizaciju, zbog čega je došlo do opadanja popularnosti Crnih pantera u medijima, a samim time i u javnosti. U konačnici, 1969. nakon ubojstva istaknutih članova Crnih pantera, Freda Hamptona i Marka Clarka ta organizacija doživljava nagli kraj, a pokret gotovo u potpunosti gubi svoju veličinu koju je imao godinama prije.⁸¹

6. Posljedice i utjecaj pokreta

Pokret za građanska prava znatno je utjecao na razvoj američkog društva tijekom druge polovice 20. st. Potaknuo je nastanak drugih socijalnih pokreta poput studentskog pokreta protiv rata u Vijetnamu, pokreta za prava žena, pokreta za okoliš i sl.⁸² Ovi su pokreti uzrokovali nastanak raznih kulturnih pravaca, ponajviše među mladima. Protest i nezadovoljstvo mladeži posebno su se manifestirali kroz buntovništvo, provokaciju i beskompromisno ponašanje koji su zahvatili gotovo sve društvene sfere, od književnih do glazbenih.⁸³ Hladni rat također je imao neminovan utjecaj na pokret za građanska prava, pa su tako protivnici desegregacije pristaše pokreta često nazivali komunistima, neprijateljima nacije i crvenima.⁸⁴

Nakon uvođenja zakona o građanskim pravima za Afroamerikance 1964., američko crnačko stanovništvo započelo je osvajanje političkih mjesta i na Sjeveru i na Jugu, čime bi dodatno učvrstili svoj položaj u društvu SAD – a.⁸⁵ Tako je 1967. Cleveland postao prvi veći američki grad koji je za gradonačelnika dobio Afroamerikanca, Carla

---

⁷⁹ C. Patterson, 1995., str. 107.

⁸⁰ C. Patterson, 1995., str. 108.

⁸¹ C. Patterson, 1995., str. 119.

⁸² C. Patterson, 1995., str. 119.

⁸³ E. Cravetto, 2008b., str. 233.

⁸⁴ P. Finkelman, P. Wallenstein, 2001., str. 70.

⁸⁵ C. Patterson, 1995., str. 119.

Stokesa, koji je imao 1 679 glasova više nego njegov bjelački protukandidat. Iste godine je crnac Richard Hatcher izabran za gradonačelnika Garyja u Indiani, a Thurgood Marshall je postao prvi Afroamerikanac u američkom Vrhovnom sudu.⁸⁶ U ožujku 1972. oko 8000 Afroamerikanaca sastalo se u Garyju kako bi raspravili o budućim ciljevima afroameričkog stanovništva. Na sastanku su donijeli dokument o crnačkoj populaciji u SAD-u i donesena je odluka kako će se Afroamerikanci brinuti za škole u crnačkim kvartovima, zdravstveno osiguranje, minimalan godišnji prihod itd.⁸⁷ U tom pogledu, politički utjecaj afroameričkog stanovništva sada nije više bio samo na lokalnoj i državnoj, već i na nacionalnoj razini.

U novije vrijeme većina velikih američkih gradova poput New Yorka, Los Angelesa, Chicaga, Detroita, Atlante i Philadelphije imala je Afroamerikanca za gradonačelnika. Afroamerički glasači također su imali presudnu ulogu za pobjedu predsjednika Jimmyja Cartera 1976., kao i za pobjedu predsjednika Billa Clintona 1992.⁸⁸ Vjerojatno najslavnije naslijeđe pokreta za građanska prava bio je izbor Afroamerikanca Baracka Obame 2008. godine za predsjednika SAD-a, što svjedoči o tome koliko je američka nacija napredovala tijekom cijelog 20. st.⁸⁹

Mnogi Afroamerikanci gledaju na godine borbe za građanska prava kao na iluziju, jer smatraju kako su tijekom tih godina vodili značajnu bitku u borbi za svoja prava, a na kraju ih nisu u potpunosti dobili.⁹⁰ Naravno, velikim djelom navedene brojke uzrokovane su rasizmom, ali i brojnim drugim procesima koji korijene vuku u višestoljetnoj diskriminaciji Afroamerikanaca.

Rasizam i diskriminacija nisu više podupirani od strane američkog političkog sustava i kulturnih normi, ali oni i dalje ostaju integrirani u američko društvo, katkada se pojavljujući odmah ispod površine svakodnevnog života.⁹¹ Unatoč tome, pokret za građanska prava omogućio je Afroamerikancima da se slobodno kreću SAD–om bez straha od prijetnji ili nasilja. Pokret je također promijenio sliku o svim rasama u na američkom tlu te su sada njihovi pripadnici dio američke zajednice te žive jedni pored

---

⁸⁶ C. Patterson, 1995., str. 120.

⁸⁷ C. Patterson, 1995., str. 120.

⁸⁸ C. Patterson, 1995., str. 120.

⁸⁹ L. Bjornlund, 2013., str. 71.

⁹⁰ C. Patterson, 1995., str. 121.

⁹¹ L. Bjornlund, 2013., str. 80.

drugih, zajedno idu u školu, fakultet, posao i zajedno uče o međusobnoj povijesti, usponima i padovima.⁹²

Priča o građanskim pravima postala je dio tradicije SAD-a, a čiji su se heroji s velikim dostojanstvom i još većom hrabrošću borili za pravdu dok su nasuprot njih bile osobe koje su s jednakim žarom htjele osujetiti težnje boraca za građanska prava.⁹³

7. Zaključak

Predsjednik Lincoln kao zagovaratelj slobode crnaca 1862. donio je proglas o ukidanju ropstva, što ga je ubrzo učinilo metom ubojstva 1865. Gotovo cijelo stoljeće kasnije, predsjednik Kennedy, veliki pobornik pokreta za građanska prava predložio je uvođenje zakona o građanskim pravima za Afroamerikance, što je i njega učinilo žrtvom ubojstva 1963. Martin Luther King Jr. je kao najvažnija osoba za vrijeme borbe za građanska prava također ubijen 1968., kao i afroamerički teoretičar „crne moći“ Malcolm X 1965. Iz navedenoga se može zaključiti da su oni koje su se najviše zalagali za crnačku ravnopravnost bili žrtve ubojstva, što dodatno govori o tome koliko je borba za građanska prava izmijenila američku zajednicu i njen način razmišljanja.

Iako je glavni cilj borbe za građanska prava bio integriranje crnaca u američko društvo, na kraju je postignuto mnogo više. Borba je zahvaljujući raznim organizacijama, njihovim članovima i medijima pridobila interes američke, pa čak i svjetske javnosti. Pokret za građanska prava se u početku svodio na manje i često lokalne prosvjede na Jugu, da bi tijekom 60-ih godina postao jedan od najvećih nacionalnih pokreta u povijesti SAD-a. Zbog velikog pritiska pripadnika pokreta, američki državni vrh bio je primoran donositi zakone o ukidanju segregacije i diskriminacije jer je to bio jedini način za smirivanje afroameričkih prosvjednika. Kao što je rečeno, legaliziranje zakona o građanskim pravima za crnce 1964. nije imalo velikog značaja među bjelačkim društvom, koje je smatralo kako će taj zakon znatno narušiti njihov način života.

Nakon Kingovog ubojstva, pokret je doživio svoj nagli kraj, ali je zato inspirirao nastanak drugih sličnih pokreta koji će se nastaviti boriti za prava raznih skupina. Od 1954. do 1968., za vrijeme trajanja borbe za građanska prava i za vrijeme Hladnog rata,

---

⁹² L. Bjornlund, 2013., str. 80.

⁹³ Z. Karabell, J. Rosenberg, 2003., str. 10.

američko društvo bilo je pod možda najvećim pritiskom ikad. Naime, iako se ono svijetu predstavljalo kao slobodno i ravnopravno, to je bilo društvo u kojemu je vođena velika borba za građanska prava Afroamerikanaca, a sve to ostavilo je dubok trag u američkoj povijesti, ali i svakodnevi. Hladnoratovski sukobi SAD-a i Sovjetskog Saveza stavili su borbu za građanska prava u drugi plan, zbog čega borba nije mogla u potpunosti ostvariti svoje ciljeve i potencijal. Američke su vlasti često bile okupirane rješavanjem hladnoratovskih problema što je svakako izazvalo veliko nezadovoljstvo među borcima za građanska prava, koji su novijim naraštajima ostavili nasljeđe bez kojega bi američko društvo danas zasigurno izgledalo drugačije. Unatoč napretku i ostvarenjima pokreta za građanska prava rasizam i diskriminacija u SAD-u još uvijek postoje.

8. Sažetak

Afroamerikanci su svoju povijest u SAD-u počeli kao robovi da bi slobodu dobili 1862. kada je ukinuto ropstvo. Bijelci na Jugu bili su izrazito revoltirani ukinućem ropstva jer se velik dio južnjačkog gospodarstva temeljio upravo na ropstvu. Crnci su zatim započeli velike migracije u velike gradove američkog Sjevera gdje su živjeli u zbijenim, odvojenim i diskriminiranim prostorima. U 50-im i 60-im godinama 20. st. odvijala se borba za građanska prava koja je promijenila američko društvo do temelja. Organizirane su razne akcije poput sudskih procesa, marševa, prosvjeda i bojkota u gotovo svim saveznm državama koje je američka javnost pomno pratila. Borba je svoj vrhunac doživjela za vrijeme predsjednika Johna F. Kennedyja kada je u ljetu 1963. održan veliki marš na Washington u kojemu je sudjelovalo više od 200 tisuća ljudi, nakon kojega je Kennedy iznio prijedlog o uvođenja zakona o građanskim pravima za Afroamerikance. Ubojstvom Kinga Jr., središnje osobe u borbi za građanska prava, borba je naglo utihnula, ali njena načela i dalje nastavljaju živjeti kroz borbe koje su vodile druge društvene grupacije desetljećima nakon završetka borbe za građanska prava.

Ključne riječi: Pokret za građanska prava, NAACP, SNCC, Martin Luther King Jr., rasizam, segregacija, Sjedinjenje Američke Državee

9. Summary

The struggle for civil rights in the USA from 1954 to 1968

The history of African Americans in the United States began with slavery and they received their freedom in 1862 when slavery was abolished. Whites in the South were particularly frustrated by this decision, as a large part of the Southern economy was based on slavery. Blacks then began to move to the large cities of the American North, where they lived in cramped, segregated and discriminated neighborhoods. In the fifties and sixties of the last century, there was a struggle for civil rights that significantly changed American society. Various actions such as lawsuits, marches, protests and boycotts were organized, which were closely followed by the American public. The high point of the struggle was during the presidency of John F. Kennedy, when a large march on Washington took place in the summer of 1963, in which more than 200 thousand people took part and after which Kennedy introduced the idea of a civil rights law for African Americans. When King Jr, the central figure of the civil rights struggle, was assassinated, the struggle suddenly fell silent, but its principles lived on through the struggles of other social groups for decades after the end of the civil rights struggle.

Keywords: The civil rights movement, NAACP, SNCC, Martin Luther King Jr., racism, segregation, the United States of America

10. Popis literature

1. Bjornlund, Lydia, *The Civil Rights Movement*, ReferencePoint Press, San Diego, 2013.
2. Cravetto, Enrico, *Povijest 14: Industrijalizacija i nacionalne revolucije (1848. - 1871.)*, Europapress holding, Zagreb, 2008a.
3. Cravetto, Enrico, *Povijest 18: Poslijeratno doba (1945. - 1985.)*, Europapress holding, Zagreb, 2008b.
4. Des Chenes, Elizabeth; Engelbert, Phillis, *American civil rights: primary sources*, UXL, Detroit, 1999.
5. Finkelman, Paul; Wallenstein, Peter, *The encyclopedia of American political history*, CQ Press, Washington, 2001.
6. Garrow, David J., *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference*, HarperCollins, New York, 1986.
7. Johnson, Paul, *A History of The American People*, HarperCollins, New York, 1999.
8. Karabell, Zachary; Rosenberg, Jonathan, *Kennedy, Johnson, and the Quest for Justice: The Civil Rights Tapes*, W. W. Norton & Company, New York, 2003.
9. Patterson, Charles, *The Civil Rights Movement*, Facts on File, New York, 1995.
10. Wade, Linda R., *Montgomery: Launching the Civil Rights Movement (Doors to America's Past)*, The Rourke Corporation Inc., Florida, 1991.